

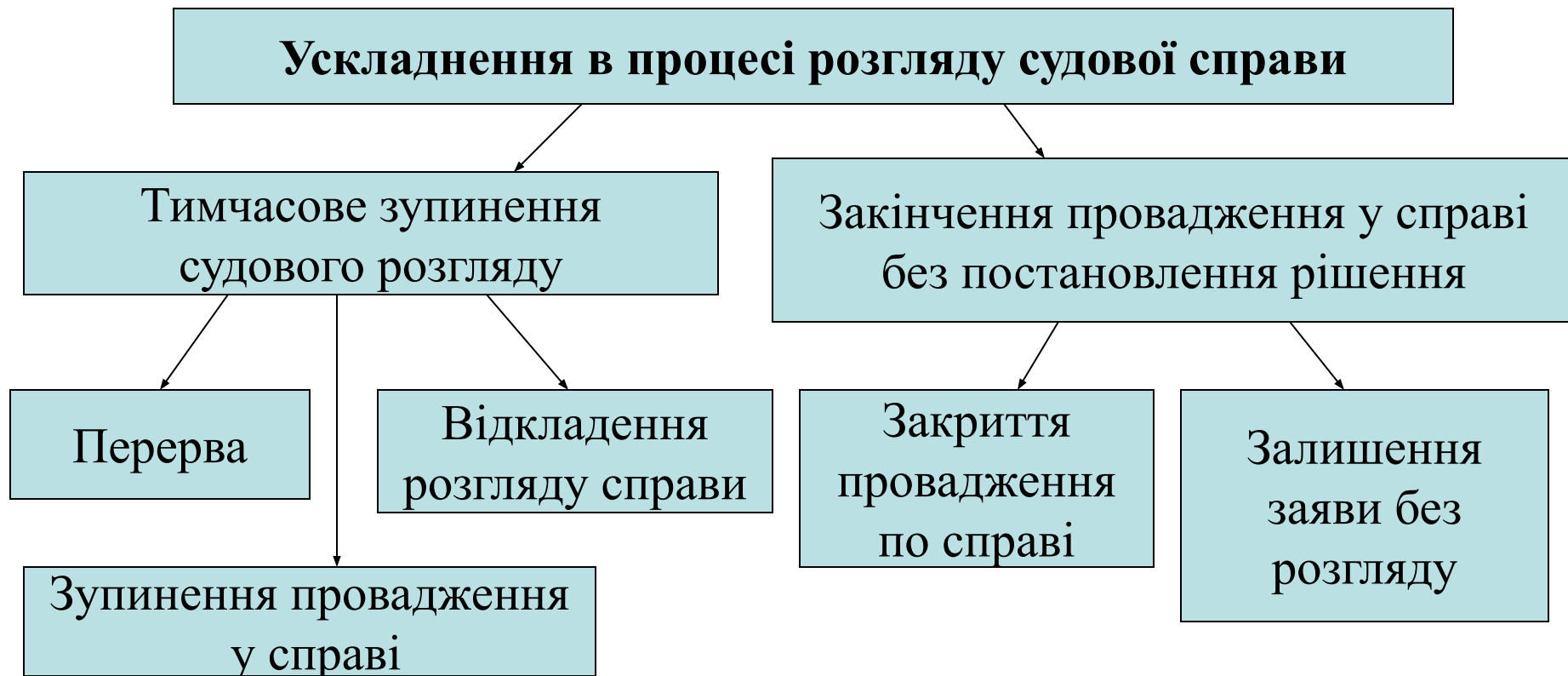
УСКЛАДНЕННЯ В ПРОЦЕСІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.

ПЛАН

1. Ускладнення в процесі розгляду судової справи та його види.
2. Відкладення судом розгляду цивільної справи та оголошення перерви в її розгляді.
3. Зупинення провадження в справі.
4. Закриття провадження в справі та його правові наслідки.
5. Залишення заяви без розгляду.

1. Ускладнення в процесі розгляду судової справи та його види.

Суд зобов'язаний прагнути до того, щоб справа була вирішена в одному засіданні. Однак нормальний плин провадження в суді іноді порушується як внаслідок причин, що перешкоджають взагалі винесенню рішення по даній справі, так і через обставини, які роблять неможливим подальший розгляд справи в даному засіданні.

2. Відкладення судом розгляду цивільної справи та оголошення перерви в її розгляді.

Перерва — це відстрочка продовження судового засідання *на відносно короткий час*, викликана головним чином необхідністю відпочинку суддів або виникненням таких обставин, які перешкоджають продовженню процесу, але можуть бути **усунуті порівняно швидко і просто**. Після закінчення перерви **судове засідання відновлюється з тієї стадії**, на якій була оголошена перерва.

Перерва може бути оголошена під час як **підготовчого**, так і власне самого **судового засідання**.

Суд може оголосити перерву у **підготовчому засіданні** у разі необхідності, зокрема у випадках:

- 1) заміни відведеного експерта, перекладача, спеціаліста;**
- 2) невиконання учасником справи вимог ухвали про відкриття провадження у справі у встановлений судом строк, якщо таке невиконання перешкоджає завершенню підготовчого провадження;**
- 3) неподання витребуваних доказів особою, яка не є учасником судового процесу;**
- 4) витребування нових (додаткових) доказів.**

У судовому засіданні можуть бути оголошені перерви, тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали.

Якщо спір, розгляд якого по суті розпочато, не може бути вирішено в даному судовому засіданні, судом може бути оголошено перерву в межах строків розгляду справи, **тривалість якої визначається відповідно до обставин, що її викликали, з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі.**

Перерва оголошується також при вирішенні питання про притягнення осіб до відповідальності за прояв неповаги до суду.

Суд **відкладає розгляд** справи в судовому засіданні в межах встановленого ЦПК України строку з таких підстав:

1) неявка в судове засідання учасника справи, щодо якого відсутні відомості про вручення йому повідомлення про дату, час і місце судового засідання. Неналежний виклик сторони у справі є порушенням принципу рівності сторін (ВС/КЦС № 295/5011/15-ц від 25.04.2018).

Судовий виклик за допомогою SMS є належним ЛИШЕ у разі подання учасником справи заяви про таке інформування (ВС/КЦС № 201/6092/17 від 27.03.2019).

Велика Палата Верховного Суду (постанова від 17 квітня 2018 року (справа № 200/11343/14-ц) встановила порушення судом першої інстанції порядку повідомлення про день та час судового розгляду справи, оскільки у матеріалах справи є поштовий конверт, адресований цим судом відповідачеві, разом із повідомленням про вручення поштового відправлення, повернутий відділенням поштового **у зв'язку із закінченням строку зберігання, а не через відсутність відповідача за місцем проживання** (порушує положення ч. 8 ст. 128 ЦПК)

Повернення судової повістки до суду з відміткою «за закінченням терміну зберігання» не свідчить про відмову позивача від одержання повістки чи про його незнаходження за адресою, повідомленою суду. (Постанова ВС від 20.06.2018 року справа №127/2871/16-ц).

Розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення йому судової повістки, є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (постанова ВС у справі № 295/5011/15-ц);

2) **перша неявка** в судове засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які **судом визнано поважними**;

3) виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, крім випадків, коли відповідно до ЦПК України **судове засідання може відбутися без участі такої особи;**

4) **необхідність витребування нових доказів**, у випадку коли учасник справи **обґрунтував неможливість заявлення** відповідного клопотання в межах підготовчого провадження;

5) якщо суд визнає **потрібним**, щоб **сторона**, яка подала заяву про розгляд справи **за її відсутності**, **дала особисті пояснення**. Викликати позивача або відповідача для особистих пояснень можна і тоді, коли в справі беруть участь їх представники.

У разі **неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста, перекладача** суд **заслуховує думку** учасників справи про можливість розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи. Одночасно суд вирішує питання про відповідальність особи, яка не з'явилася.

Про відкладення розгляду справи або перерву в судовому засіданні, місце, дату і час нового судового засідання або продовження судового засідання суд повідомляє під розписку учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, які були присутніми в судовому засіданні. Учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, які не прибули або яких суд вперше залучає до участі в судовому процесі, повідомляються про судові засідання в порядку, визначеному ЦПК України.

У разі відкладення розгляду справи суд повинен допитати **свідків, які з'явилися**. Тільки у виняткових випадках за ухвалою суду свідки не допитуються і викликаються знову.

У разі відкладення підготовчого засідання або оголошення перерви підготовче засідання продовжується зі стадії, на якій засідання було відкладене або у ньому була оголошена перерва.

Якщо розгляд справи було відкладено, суд продовжує провадження у справі зі стадії, на якій розгляд справи було відкладено. У випадку відкладення розгляду справи під час її розгляду по суті суд може почати розгляд справи по суті спочатку.

3. Зупинення провадження в справі

Зупинення провадження у справі — тимчасове припинення здійснення процесуальних дій (за винятком забезпечення позову та доказів) у справі на будь-якій стадії цивільного судочинства **по незалежних від суду і сторін обставинах**, що перешкоджають подальшому руху справи.

Зупинення провадження по справі **істотно відрізняється від відкладення розгляду справи**. Слухання справи відкладається на відповідний строк **для здійснення судом або учасниками справи певних процесуальних дій**, а при зупиненні провадження у справі **здійснення процесуальних дій припиняється**, за винятком дій по забезпеченню доказів або позову і дій, пов'язаних із самим зупиненням провадження або його поновленням. **Строк зупинення провадження по справі не вказується**: воно відновлюється лише при настанні певних, передбачених у законі умов.

ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ ПО СПРАВІ

ОБОВ'ЯЗКОВЕ

ФАКУЛЬТАТИВНЕ

Суд *зобов'язаний зупинити* провадження у справі у разі:

1) **смерті або оголошення** фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини **допускають правонаступництво**;

2) перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у **складі Збройних Сил України** або інших утворених відповідно до закону військових формувань, **що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції**;

3) призначення або заміни законного представника у випадках, передбачених [ст. 63 ЦПК України](#);

4) надання сторонам у справі про розірвання шлюбу **строку для примирення**;

5) прийняття рішення про **врегулювання спору за участю судді**;

6) об'єктивної неможливості розгляду цієї справи **до вирішення іншої справи**, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, - до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі. Суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази **дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду**.

Провадження у справі може бути зупинено лише до закінчення її розгляду по суті та не передбачається можливість зупинення розгляду заяв, в тому числі поданих на стадії виконання рішення (постанова Верховного Суду від 20.02.2019 у справі № 906/806/15).

Зупиняючи провадження у справі, суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють оцінити обставини які є предметом розгляду (ВС від 20.06.19, справа № 910/12694/18).

Можливе визнання неконституційними положень чинного закону не є підставою для зупинення провадження (ВС у постанові 23 січня 2018 року, справа №826/24755/15).

Суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадках:

1) перебування учасника справи на **альтернативній (невійськовій)** службі не за місцем проживання або на строковій військовій службі;

2) **захворювання** учасника справи, підтвердженого **медичною довідкою**, що **виключає можливість** явки до суду протягом тривалого часу;

3) перебування учасника справи у **довгостроковому службовому відрядженні**;

4) **розшуку відповідача** в разі неможливості розгляду справи за його відсутності;

5) **призначення судом експертизи**;

6) направлення судового доручення щодо збирання доказів у порядку, встановленому [статтею 87](#) цього Кодексу;

7) надходження **заяви про відвід**;

8) звернення із судовим дорученням про надання **правової допомоги, вручення виклику до суду чи інших документів** до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави;

9) прийняття ухвали про **тимчасове вилучення доказів** державним виконавцем для дослідження судом;

10) **перегляду судового рішення у подібних правовідносинах** (у іншій справі) у касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою, Великою Палатою Верховного Суду

Суд має право зупинити провадження **НЕ з моменту ухвали про передачу подібної справи до ВС**, а лише тоді, коли **ВС постановив ухвалу про прийняття подібної справи до перегляду** (постанова ВСвід 27. 03 2019р., справа №906/1349/15

Не допускається зупинення провадження у справі про стягнення аліментів з підстави **наявності спору про батьківство (материнство)**, визначення місця проживання дитини, про участь одного з батьків або родичів у вихованні дитини, спілкуванні з дитиною.

Суд **не зупиняє** провадження у випадках, встановлених п. 1-3, якщо відсутня сторона веде справу через свого представника.

З питань, зазначених у цій статті, суд **постановляє ухвалу**.

Провадження у справі **поновлюється** за клопотанням учасників справи або за ініціативою суду **не пізніше десяти днів з дня** отримання судом повідомлення про усунення обставин, що викликали його зупинення. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу.

З дня поновлення провадження у справі **перебіг** процесуальних строків **продовжується**. Провадження у справі продовжується зі стадії, на якій його було зупинено.

4. Закриття провадження в справі та його правові наслідки.

Закриття провадження у справі — це закінчення розгляду справи без постановлення рішення по суті спору внаслідок виявлення обставин, за яких подальший розгляд спору в суді є неможливим або безцільним.

Суд своєю **ухвалою закриває** провадження у справі, якщо:

1) справа **не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства**;

2) **відсутній предмет спору**

Поняття «юридичного спору» має тлумачитися широко, виходячи з підходу Європейського суду з прав людини до тлумачення поняття «спір про право» (пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Зокрема, Європейський суд з прав людини зазначає, що відповідно до духу Конвенції поняття «спору про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення, а прикладами відсутності предмета спору можуть бути дії сторін, чи настання обставин, якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань або самими сторонами врегульовано спірні питання (постанова ВС від 3 травня 2018 року по справі №404/251/17):

3) набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами

Верховний Суд 18 січня 2018 р. у справі № 462/4152/16-ц наголосив, **що відсутність хоча б однієї складової** (одночасно збігаються сторони, підстави та предмет спору, тобто коли позови повністю співпадають за складом учасників, матеріально-правовими вимогами та обставинами, що обґрунтовують звернення до суду) **не дає судді підстави відмовляти у відкритті провадження у справі**);

4) позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом;

5) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом;

6) суд встановить обставини, які є підставою **для відмови у відкритті провадження у справі** (є рішення **третейського суду**, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому самому третейському суді виявився неможливим; та є **рішення суду іноземної держави**, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав);

7) **насталася смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;**

8) **після відкриття провадження у справі між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.**

Про закриття провадження у справі **суд постановляє ухвалу**, а також вирішує питання **про розподіл між сторонами судових витрат, повернення судового збору з державного бюджету** (крім випадків, якщо провадження у справі закрито у зв'язку з відмовою позивача від позову і така відмова визнана судом).

У разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі **судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи** по суті суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

Ухвала суду про закриття провадження у справі **може бути оскаржена**. Якщо провадження у справі закривається з підстав, визначених **пунктом 1** суд повинен повідомити заявникові, **до юрисдикції якого суду віднесено розгляд таких справ**.

У разі закриття провадження у справі **повторне звернення** до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав **не допускається**. Наявність ухвали про закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову не позбавляє відповідача в цій справі права на звернення до суду за вирішенням цього спору.

5. Залишення заяви без розгляду.

Залишення заяви без розгляду — це закінчення провадження по справі без постановлення рішення, що не перешкоджає можливості повторного звернення до суду з тотожною заявою.

Суд постановляє ухвалу **про залишення позову без розгляду**, якщо:

- 1) позов подано особою, яка **не має цивільної процесуальної дієздатності**;
- 2) позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, **яка не має повноважень** на ведення справи;
- 3) належним чином повідомлений **позивач повторно не з'явився в судове засідання** або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає розгляду справи;

Повторна неявка позивача є підставою для залишення позову без розгляду **навіть за наявності поважних причин такої неявки**. Суд зауважив, що правове значення в даному випадку має лише **належне повідомлення позивача** про день та час розгляду справи, повторність неявки в судове засідання та неподання заяви про розгляд справи за відсутності позивача (**постанова ВС від 22.05.2019 у справі [№ 310/12817/13](#)**).

4) у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

5) позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду;

6) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана;

7) дієздатна особа, в інтересах якої у встановлених законом випадках відкрито провадження у справі за заявою іншої особи, не підтримує заявлених вимог і від неї надійшла відповідна заява;

8) провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, щодо позовної заяви та документів, що подаються до неї, та не було сплачено судовий збір і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк;

9) позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору.

Застосування наведеної норми можливе лише за наявності таких умов (стосовно документів):

- документи вважаються витребуваними, тільки якщо про це зазначено у відповідному процесуальному документі або, в разі оголошення перерви в судовому засіданні - в протоколі такого засідання

- витребувані документи дійсно **необхідні для вирішення спору**, тобто за їх відсутності суд позбавлений можливості вирішити спір по суті;

- позивач не подав документи, витребувані судом при підготовці справи до розгляду **без поважних причин** (постанови Верховного Суду від 12 вересня 2019 року (справа № 910/498/18) від 20.05.2019 (справа №917/1494/17, від 23.08.2019 (справа № 910/13094/17));

10) позивач у визначений судом строк не вніс кошти для забезпечення судових витрат відповідача і відповідач подав заяву про залишення позову без розгляду;

11) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

12) між сторонами **укладено угоду про передачу спору на вирішення суду іншої держави**, якщо право укласти таку угоду передбачене законом або міжнародним договором України, за винятком випадків, якщо суд визнає, що така угода суперечить закону або міжнародному договору України, є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Особа, позов якої залишено без розгляду, **після усунення умов**, що були підставою для залишення заяви без розгляду, має право звернутися до суду повторно.

В ухвалі про залишення позову без розгляду можуть бути вирішені питання про розподіл між сторонами судових витрат, про повернення судового збору з державного бюджету.

Сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила за ухвалою суду також у разі: **залишення заяви або скарги без розгляду** (крім випадків, якщо такі заяви або скарги залишені без розгляду у зв'язку з повторним неприбуттям або залишенням позивачем судового засідання без поважних причин та неподання заяви про розгляд справи за його відсутності, або неподання позивачем витребуваних судом матеріалів, або за його заявою (клопотанням); та **закриття (припинення) провадження у справі** (крім випадків, якщо провадження у справі закрито у зв'язку з відмовою позивача від позову і така відмова визнана судом), у тому числі в апеляційній та касаційній інстанціях.